

Валентина Кравчук,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету
ORCID ID: 0000-0002-9211-7198

Оксана Шрам,

студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету

НЕДОЛІКИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЯК КОРУПЦІОГЕННІ ФАКТОРИ

Стаття присвячена дослідженню недоліків нормативно-правового акту як корупціогенних факторів, адже, як показує практика, профілактику корупції потрібно розпочинати вже на стадії правотворення, бо недотримання техніко-юридичних прийомів і правил при розробці нормативно-правових актів широко сприяє вчиненню корупційних правопорушень. З аналізу чинного законодавства виокремлено і охарактеризовано основні прийоми та засоби юридичної техніки, й зокрема: логічні; гносеологічні; мовні; правила, що стосуються окремих видів законопроектів. Досліджено корупціогенні фактори, пов'язані з недоліками юридичної техніки чи недотриманням правил нормопроекування. Встановлено, що одним із ефективних засобів запобігання корупції є покращення юридичної техніки нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини з високим корупційним ризиком, що забезпечується проведенням обов'язкової (та необов'язкової) антикорупційної експертизи усіх проектів нормативно-правових актів.

Ключові слова: юридична (правотворча) техніка, корупціогенний фактор, правотворча діяльність, явні (очевидні) та латентні (приховані) недоліки нормативно-правових актів, антикорупційна експертиза.

Kravchuk V., Shram O.

Weaknesses of normative legal acts as a corruption-inducing factors

The article is devoted to the study of the shortcomings of the normative-legal act as corruption-inducing factors, because, as practice shows, the prevention of corruption should be started already at the stage of law-making, because non-compliance with technical and legal techniques and rules in the development of normative-legal acts widely contributes to the commission of corruption offenses. Based on the analysis of the current legislation, the main methods and means of legal technique are singled out and characterized, and in particular: logical (rules regarding general consistency of laws, avoidance of contradictions, structuring rules); epistemological (rules regarding the accuracy of the definition of the subject of regulation of a legal act, so that it covers all the necessary scope of its action); linguistic (rules of text presentation and use of terminology, rules of presentation of regulatory provisions); rules relating to certain types of draft laws (amendments to current acts, ratification of international treaties, etc.). Corruption-inducing factors related to the shortcomings of the legal technique or non-compliance with the rules of normative design have been studied. It has been established that one of the effective means of preventing corruption is the improvement of the legal technique of normative legal acts that regulate public relations with a high corruption risk, which is ensured by conducting mandatory (and optional) anti-corruption examination of all draft normative legal acts. Analysis of current legal acts, as well as draft legal acts for the presence of legal structures that may contribute to the commission or increase of corruption offenses or offenses related to corruption, as well as the elimination of these defects, can significantly reduce cases of use by authorized persons of official authority or related opportunities for the purpose of receiving an unlawful benefit.

Keywords: legal (law-making) technique, corruption-inducing factor, law-making activity, overt (obvious) and latent (hidden) shortcomings of regulatory and legal acts, anti-corruption expertise.

Постановка проблеми. Уже багато років в Україні триває боротьба з таким деструктивним явищем суспільного життя як корупція. У сучасних умовах особливо гостро відчувається, що ця проблема потребує

нагального вирішення, і першочерговим кроком на шляху викорінення корупції як явища виступають, на наш погляд, заходи із запобігання умовам, що можуть сприяти її виникненню. Практика показує, що профілактику потрібно розпочинати вже на стадії правотворення, оскільки недоліки юридичної техніки можна вважати первинним корупціогенним фактором. Так, недотримання техніко-юридичних прийомів і правил під час розробки нормативно-правових актів широко сприяє вчиненню корупційних правопорушень. Чого лише вартує неоднозначне формулювання повноважень посадових осіб. За таких умов посадовці з легкістю можуть використовувати свій авторитет і свою владу для отримання неправомірної винагороди, уникаючи при цьому відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам технологічно-юридичних недоліків нормативно-правових актів, в тому числі латентних (прихованих), присвячує свою увагу В. М. Косович; дослідженнями юридичної техніки та шляхів її вдосконалення займаються В. І. Лебеденко, Н. В. Пильгун, А. С. Смітюх; антикорупційній експертизі (й зокрема нормативно-правових актів) як напрямку запобігання корупції присвятили свої наукові праці такі автори, як: М. О. Лисенко, О. В. Маалулі, Н. В. Сметаніна та інші.

Метою публікації є дослідження юридичної техніки як важливого інструменту запобігання корупції, аналіз недоліків законодавства як корупціогенного фактора, визначення шляхів покращення юридичної техніки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує чимало підходів до визначення поняття «юридична техніка». Її розглядають як з точки зору нормотворчої діяльності, так і з погляду правозастосування. Систематизувавши різні позиції, висловлені науковцями, В. І. Лебеденко охарактеризував юридичну техніку як «сукупність правил, приписів, прийомів, способів дій щодо створення, систематизації та застосування відповідними уповноваженими суб'єктами (фізичними та юридичними особами) нормативно-правових актів та юридично значущих документів, що є необхідною складовою єдиного процесу виникнення та реалізації прав, закладених у відповідній нормі чи документі» [1, с. 55].

Аналіз вищезазначеного визначення наштовхує на висновок, що юридична техніка є багатоелементним, комплексним правовим явищем, доволі широким за сферою застосування. На цій підставі здійснюється також класифікація даної правової категорії. Так, можемо виділити наступні види: правотворча (або нормотворча, законодавча) техніка; техніка правозастосування (техніка індивідуальних актів), техніка систематизації правових актів тощо. Кожному зазначеному виду притаманні як загальні, так і специфічні прийоми та принципи.

Для розкриття юридичної техніки як важливого інструменту запобігання корупції нам важливо дослідити саме перший із зазначених видів. Цілком слушне визначення законодавчої техніки сформульоване у Правилах оформлення проектів законів та основних вимог законодавчої техніки (Методичні рекомендації), підготовлених Головним юридичним управлінням Апарату Верховної Ради України. Проводячи аналогію, правотворчу техніку (власне, це поняття, вважаємо, доцільніше використовувати, адже воно є ширшим за змістом, ніж законодавча техніка) можемо розглядати як систему ustalених теоретико-прикладних правил, які вироблені на підставі багаторічної практики правотворчості, якими визначено засоби і методи розробки та написання проектів нормативно-правових актів, що забезпечують чітку, точну й повну відповідність положень, що формулюються, їх змісту і призначенню, вичерпний обсяг правового регулювання (відносини, на врегулювання яких спрямовані норми), ясність та доступність правового матеріалу тощо [2, с. 3].

Щодо правил правотворчої техніки, то вони, на думку деяких науковців, виступають як техніко-юридичні норми, що закріплюють правильне і найбільш доцільне використання технічних засобів, способів та прийомів, і можуть знаходити закріплення у певних нормативно-правових актах, у тому числі особливих інструкціях з підготовки та оформлення законопроектів [3, с. 43]. Вважаємо, що їх нормативне схвалення є доволі важливим явищем, оскільки за таких умов можемо говорити, що правила юридичної техніки ставлять перед законодавцем, іншими суб'єктами правотворчості визначені і чіткі вимоги, від додержання яких залежатиме якість нормативно-правових актів.

Деякий поступ у плані нормативного врегулювання правил юридичної (нормотворчої) техніки вже можна спостерігати. Так, Апаратом Верховної Ради України розроблені вже згадані вище Правила оформлення проектів законів та основних вимог законодавчої техніки, що викладені у вигляді методичних рекомендацій, опубліковані в редакції від 27.11.2014 р. [2]. А 24 серпня 2023 року Верховною Радою України був ухвалений Закон «Про правотворчу діяльність», що набув чинності 20 вересня 2023 року [4], в розділі п'ятому якого визначаються загальні засади техніки нормопроєктування. Відповідно до ст. 31 цього Закону,

«техніка нормопроекування – це сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів та методів, за допомогою яких створюється проект нормативно-правового акта» [4].

Проаналізувавши основні прийоми техніки, закріплені у зазначених актах, можемо виокремити наступні групи правил: логічні (правила щодо загальної узгодженості законів, уникнення суперечностей, правила структурування); гносеологічні (правила щодо точності визначення предмета регулювання правового акта, аби він охоплював всю необхідну сферу його дії); мовні (правила викладення тексту та використання термінології, правила викладення нормативних положень); правила, що стосуються окремих видів законопроектів (про внесення змін до чинних актів, про ратифікацію міжнародних договорів та ін.).

Першоосновою правотворчої техніки є вимога взаємної узгодженості законів. Так, потрібно уникати суперечностей між положеннями правового акту, що розробляється, та чинним законодавством України. Це правило стосується і міжнародних договорів, які ратифікуються Верховною Радою України і, згідно зі ст. 9 Конституції України, стають після цього частиною національного законодавства України [5].

Структура закону повинна забезпечувати логічне і послідовне викладення нормативного матеріалу для правильного його розуміння. Так, на початку доцільно розташовувати норми загального характеру, що встановлюють загальні принципи правового регулювання, далі мають міститися норми, згруповані з окремих питань, а потім викладаються додаткові положення, наприклад, відповідальність за порушення цього закону тощо. Завершують закон прикінцеві та перехідні положення [2, с. 10].

Щодо мовних правил, то текст законопроекту має формулюватися стисло, державною мовою згідно з стандартами української правничої термінології та українського правопису. Мова викладення нормативного матеріалу має бути чітка та однозначна, стиль – офіційно-діловий, для якого характерні: «1) нейтральність і стриманість, відсутність емоційної, експресивної, розмовної лексики та індивідуальних авторських рис; 2) використання віддієслівних іменників, безособових і наказових форм дієслова; 3) використання прямого порядку слів у реченні» [4]. Особливу увагу необхідно звертати на точність термінології: визначення термінів повинно відповідати їх змісту, що міститься в спеціальних науках та чинному законодавстві, а також має бути однаковим у всьому тексті закону [2, с. 14].

Недотримання вищевикладених загальних правил спричиняє, як наслідок, різноманітні недоліки юридичної техніки нормативно-правових актів. До таких належать: громіздкі статті, перенасичені регулятивними приписами; колізії; неоднозначність змісту норми; можливість різного тлумачення правового припису тощо. Наявність подібних недоліків ускладнює розуміння нормативного тексту і, відповідно, його правозастосування.

Варто зазначити, що моніторинг загальних недоліків юридичної техніки в окремих законодавчих актах дозволяє також передбачити вплив таких недоліків на подальше регулювання конкретної сфери суспільних відносин. Так, наприклад, сьогодні актуальним є аналіз на предмет відповідності правилам і принципам юридичної техніки тих нормативно-правових актів, які спрямовані на регулювання відносин з високими корупційними ризиками. Адже недоліки нормотворчої техніки можуть створювати підстави для існування обставин, що надалі можуть спричинити або допустити виникнення корупційного ризику.

У нормативних актах і на практиці такі обставини часто називають корупціогенними факторами. Так, у Методології проведення антикорупційної експертизи, затвердженій наказом Міністерства юстиції України № 1395/5 від 24.04.2017 року, під корупціогенним фактором розуміють «здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією» [6]. Хоч у цьому нормативному визначенні існування факторів, що можуть зумовити виникнення корупції під час застосування певного нормативно-правового акта, прямо не пов'язується з недоліками юридичної техніки, подальший аналіз Методології приводить саме до такого висновку. Щоб довести це, необхідно дослідити, які саме корупціогенні фактори виокремлює нормотворець.

По-перше, корупціогенним фактором вважається нечітке визначення в нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта, прав, обов'язків і відповідальності, функцій органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Як бачимо, показники такого корупціогенного фактора пов'язані саме з недотриманням правила чіткого та однозначного викладення нормативного матеріалу, що має наслідком надмірне розширення дискреційних повноважень, створення передумов для виникнення потенційного чи реального конфлікту інтересів та можливостей для зловживання повноваженнями при виконанні службових обов'язків.

По-друге, створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг теж визнається корупціогенним фактором. Прикладами надмірних обтяжень можуть бути: встановлення значної кіль-

кості дозволів або погоджень, які треба одержати для реалізації свого права; покладення на осіб обов'язку надати надто значний за обсягом перелік документів чи інформації, для отримання яких потрібно витратити багато часу, якщо частина документів при цьому може бути отримана органом (уповноваженою особою) самостійно; закріплення широкого переліку спеціальних ознак (професійних, соціальних, майнових), яким повинна відповідати особи для набуття того чи іншого суб'єктивного права тощо.

Вказане дає змогу простежити, що цей корупціогенний фактор прямо пов'язаний з таким недоліком юридичної техніки, як перенасичення нормативно-правового акту регулятивними приписами. У результаті такі обтяження значно ускладнюють доступ осіб до матеріальних або нематеріальних благ і цінностей, перешкоджають реалізації суб'єктивних прав і законних інтересів, створюючи тим самим передумови для здійснення корупційних дій і виникнення корупціогенних відносин.

Наступний закріплений фактор, що сприяє вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, є відсутність у нормативно-правовому акті (проекті нормативно-правового акта), яким врегульоване використання суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків, адміністративних процедур або наявність у нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта нечіткостей встановленої адміністративної процедури. Виникнення такої ситуації, на наш погляд, уможлиблюється через недодержання правил логічної побудови нормативно-правового акту. Так, структура повинна забезпечувати послідовне логічне викладення нормативного матеріалу для правильного його розуміння і застосування [2, с. 8]. Спорідненість та логічна послідовність викладення норм права, відповідно до Закону «Про правотворчу діяльність», передбачає, що: «а) до нормативно-правового акта включаються лише ті норми права, що стосуються його предмета регулювання; б) норми права викладаються, як правило, у хронологічній послідовності розвитку процесів у рамках відповідних суспільних відносин; в) норми права викладаються у нормативно-правовому акті послідовно та взаємоузгоджено (кожна наступна норма права повинна несуперечливо впливати з попередньої); г) послідовність викладення норм права здійснюється з дотриманням причинно-наслідкових зв'язків між структурними елементами нормативно-правового акта, у тому числі структурними елементами різних рівнів; г) норми права загального характеру викладаються раніше, ніж спеціальні норми права; д) винятки з правила викладаються після загального правила; е) викладення норм права здійснюється з урахуванням коректного співвідношення цілого і його частини» [4].

Отже, якщо в нормативно-правовому акті містяться приписи, що, наприклад, закріплюють права осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які пов'язані з виданням правозастосовчих актів, прийняттям інших видів управлінських рішень, здійсненням персоналізованих юридично значущих дій – такі нормативні акти мають містити чітку адміністративну процедуру реалізації відповідних владних повноважень.

Заключний корупціогенним фактором, який визначається у Методології, є відсутність у нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта конкурсних (тендерних) процедур (якщо це передбачено цим нормативно-правовим актом чи його проектом, чи пов'язаним з ним актом) або наявність недоліків встановленої конкурсної (тендерної) процедури [6]. Як бачимо, тут теж прослідковується порушення логічних правил нормотворчої техніки: якщо на початку нормативно-правового акту закріплюються норми загального характеру, що встановлюють принципи правового регулювання, то далі повинні розміщуватися деталізовані норми, що стосуються того або іншого аспекту правового регулювання.

Також як корупціогенні фактори можуть розглядатися техніко-юридичні недоліки, наявні у тексті нормативно-правового акту чи його проекту, як-от: технічні помилки в тексті, юридичні колізії нормативних приписів, пропущення слів чи порушення вимог нормопроектувальної техніки загалом.

За доктринальною класифікацією, науковці, окрім явних (очевидних), вирізняють латентні (приховані) недоліки нормативно-правових актів, які приховані у тексті і не виявляються одразу, а лише з часом, у процесі їх дії в механізмі правового регулювання. Такі недоліки не завжди пов'язані з недотриманням правил нормопроекування, а скоріше обумовлені складністю предмета нормативної регламентації чи недостатністю наявних засобів нормотворення. Такими прихованими недоліками, як вказує В. Косович, є: правові замовчування, правові упущення, неузгодженість юридичних норм, невідповідність нормативно-правових приписів принципам права та доктринальним підходам теорії права, неуніфікованість змістовного наповнення однакових термінів, вжитих у різних актах, відсутність механізму реалізації, недотримання передбаченої ст. 22 Конституції України вимоги, що при ухваленні нових або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [7, с. 185]. Більшість із вказаних

латентних недоліків, як бачимо, можуть бути корупціогенними факторами, про окремі з яких вище ми вже згадували.

Аналіз вищенаведених фактів дозволяє дійти висновку, що одним із необхідних і ефективних заходів запобігання корупції є покращення юридичної техніки нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини з високим корупційним ризиком. Саме з цією метою законодавець передбачив необхідність проведення антикорупційної експертизи таких актів. Так, у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» закріплене нормативне положення, згідно з яким «антикорупційна експертиза – це діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією» [8].

Погляди науковців на доктринальне визначення цього поняття різняться. Це спричинено у першу чергу тим, що учені акцентують увагу на різних аспектах антикорупційної експертизи. Наприклад, Лисенко М.О. передусім враховує цільове призначення проведення антикорупційної експертизи, визначаючи її як діяльність, яка полягає у дослідженні проектів нормативно-правових актів та чинних нормативно-правових актів, що регулюють певні суспільні відносини, на наявність корупціогенних властивостей норм, що сприяють або можуть посприяти вчиненню корупційних правопорушень у процесі реалізації чи застосування приписів цього нормативно-правового акту [9, с. 128]. Сметаніна Н. В. і Маалулі О. В., за власним підходом, розглядають антикорупційну експертизу ширше: як певний інструмент, що допомагає забезпечити кращу якість нормативних актів та підвищити їхню ефективність [10, с. 237].

У ч.1 ст.44 Закону України «Про правотворчу діяльність» вже встановлена імперативна норма, що проект нормативно-правового акта підлягає «обов'язковій експертизі на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (аcquis ЄС), а також науковій, юридичній (правовій), антикорупційній, гендерно-правовій, антидискримінаційній та іншим експертизам, визначеним законом» [4].

Однак, виходячи зі змісту ст. 55 Закону «Про запобігання корупції», зважаючи на суб'єктів її проведення, антикорупційна експертиза буває:

обов'язковою, її на постійній основі зобов'язані здійснювати Міністерство юстиції України (щодо законів України й підзаконних актів Президента України та КМУ) та Комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією (щодо проектів нормативно-правових актів, що вносяться народними депутатами на розгляд ВРУ);

необов'язковою (її можуть здійснювати НАЗК щодо проектів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд ВРУ або КМУ та громадськість щодо чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів) [8].

Антикорупційна експертиза за цим Законом і раніше (з 2014 року) визначалася як обов'язкова для актів та їх проектів, які приймаються у сферах: «а) прав та свобод людини і громадянина; б) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; в) надання адміністративних послуг; г) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів; г) конкурсних (тендерних) процедур» [8].

Щодо обов'язкової антикорупційної експертизи, то процедурні аспекти виписані у Порядку проведення антикорупційної експертизи, затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 18 березня 2015 р. № 383/5 [11], та у вже згаданій Методології проведення антикорупційної експертизи, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 24 квітня 2017 р. № 1395/5 [6].

Методологія проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції затверджена наказом НАЗК від 20.10.2020 р. № 470/20 [12]. За звітом щодо їхньої діяльності за 2021 рік Національне агентство з питань запобігання корупції провело моніторинг 3950 проектів актів, внесених на розгляд Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України, щодо 100 з яких було проведено антикорупційну експертизу, результати якої виявили 323 корупціогенних фактори загалом [13, с. 7, с. 10].

Як приклад громадської антикорупційної експертизи можемо навести діяльність Інституту законодавчих ідей – незалежного громадського аналітичного центру. До прикладу, протягом 2021 року аналітики центру проаналізували та надали висновки/зауваження до 1390 законопроектів. Проведена ними експертиза продемонструвала, що найбільше проектів законів з корупціогенними факторами подають одні й ті самі народні депутати та фракції, тож маємо навіть своєрідний рейтинг депутатів-авторів корупційних законопроектів [14, с. 31].

Висновки. Наявність у законодавстві корупціогенних факторів, якими стають явні і латентні недоліки нормативно-правових актів, в тому числі ті, що виникають через недотримання правил юридичної техніки, або пов'язані із недосконалістю наявних засобів юридичної техніки, є передумовою виникнення корупційних відносин. Аналіз чинних нормативно-правових актів, а також проєктів нормативно-правових актів на наявність нормативно-правових конструкцій, що можуть сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також усунення цих дефектів, може значно зменшити випадки використання уповноваженими особами наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди. Одним із ефективних інструментів покращення юридичної техніки з метою запобігання корупції є антикорупційна експертиза, якій, поряд з іншими видами експертиз, з 2023 року (з набуттям чинності Законом України «Про правотворчу діяльність») підлягають усі проєкти нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Лебеденко В.І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування. *Інформація і право*. 2014. № 2 (11). С. 52–56.
2. Правила оформлення проєктів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації). Київ. 2014. URL: http://static.rada.gov.ua/site/bills/info/zak_rules.pdf (дата звернення: 05.09.2023)
3. Пильгун Н.В., Смітюх А.С. Перспективи вдосконалення юридичної техніки в Україні. *Юридичний вісник*. 2014. №1 (30). С. 42–46.
4. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#n269> (дата звернення: 05.09.2023)
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.09.2023)
6. Методологія проведення антикорупційної експертизи, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 24 квітня 2017 р. № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#n16> (дата звернення: 05.09.2023)
7. Косович В. Приховані (латентні) недоліки нормативно-правових актів України: загальнотеоретична характеристика. *Публічне право*. 2018. № 2 (30). С. 184-191.
8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n2> (дата звернення: 07.09.2023)
9. Лисенко М.О. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів як засіб забезпечення законності в правотворчій діяльності органів виконавчої влади. *Держава і право*. 2014. № 66. С. 125–133.
10. Сметаніна Н.В., Маалулі О.В. Антикорупційна експертиза як напрям запобігання корупції. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 237-241.
11. Порядок проведення антикорупційної експертизи, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 18 березня 2015 р. № 383/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#Text> (дата звернення: 05.09.2023)
12. Методологія проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції, затверджена наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 20.10.2020 р. № 470/20. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/MethodologD196D18F.pdf> (дата звернення: 02.09.2023)
13. Антикорупційна експертиза НАЗК. Результати роботи у 2021 році. Київ: Національне агентство з питань запобігання корупції, 2021. 35 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/zvit-2021-20.01.2022.pdf> (дата звернення: 05.09.2023)
14. Інститут законодавчих ідей. Звіт 2021. Київ. 2022. 55 с. URL: <https://izi.institute/pro-nas/#reports> (дата звернення: 07.09.2023)

References

1. Lebedenko, V. I. (2014). Yurydychna tekhnika: poniattia, pryznachennia, metodolohichni zasady zastosuvannia [Legal technique: concept, purpose, methodological principles of application]. *Informatsiia i pravo – Information and law*, 2 (11), 52–56 [in Ukrainian]
2. *Pravyla oformlennia proektiv zakoniv ta osnovni vymohy zakonodavchoi tekhniky (Metodychni rekomendatsii) [Rules for drawing up draft laws and basic requirements of legislative technique (Methodological recommendations)]*. (2014). Retrieved from http://static.rada.gov.ua/site/bills/info/zak_rules.pdf [in Ukrainian]

3. Pylhun, N. V. & Smitiukh, A. S. (2014). Perspektyvy vdoskonalennia yurydychnoi tekhniky v Ukraini [Prospects for improving legal technology in Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*, 1 (30), 42–46 [in Ukrainian]
4. Pro pravotvorochu diialnist: Zakon Ukrainy vid 24 serpnia 2023 roku № 3354-IX [Law of Ukraine on law-making activity from August 24, 2023]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#n269> [in Ukrainian].
5. *Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine from June 28, 1996]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]
6. *Metodolohiia provedennia antykoruptsiinoi ekspertyzy, zatverdzhena nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 24 kvitnia 2017 r. № 1395/5 [The methodology of anti-corruption examination, approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine from April 24, 2017]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#n16> [in Ukrainian]
7. Kosovych, V. (2018). Prykhovani (latentni) nedolikiy normatyvno-pravovykh aktiv Ukrainy: zahalnoteoretychna kharakterystyka [Hidden (latent) shortcomings of regulatory and legal acts of Ukraine: general theoretical characteristics]. *Publichne pravo – Public law*, 2 (30), 184-191 [in Ukrainian]
8. Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1700-VII [Law of Ukraine on prevention of corruption from October 14, 2014]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n2> [in Ukrainian]
9. Lysenko, M. O. (2014). Antykoruptsiina ekspertyza normatyvno-pravovykh aktiv yak zasib zabezpechennia zakonnosti v pravotvorchii diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady [Anti-corruption examination of normative legal acts as a means of ensuring legality in law-making activities of executive authorities]. *Derzhava i pravo – State and law*, 66, 125–133 [in Ukrainian]
10. Smetanina, N. V. & Maaluli, O. V. (2019). Antykoruptsiina ekspertyza yak napriam zapobihannia koruptsii [Anti-corruption expertise as a direction of corruption prevention]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 1, 237-241 [in Ukrainian]
11. Poriadok provedennia antykoruptsiinoi ekspertyzy, zatverdzhenyi nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 18 bereznia 2015 r. № 383/5 [The procedure for conducting an anti-corruption examination, approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated March 18, 2015]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#Text> [in Ukrainian]
12. *Metodolohiia provedennia antykoruptsiinoi ekspertyzy Natsionalnym ahentstvom z pytan zapobihannia koruptsii, zatverdzhena nakazom Natsionalnoho ahentstva z pytan zapobihannia koruptsii vid 20.10.2020 r. № 470/20 [The methodology of conducting an anti-corruption examination by the National Agency for the Prevention of Corruption, approved by the order of the National Agency for the Prevention of Corruption dated October 20, 2020]*. Retrieved from <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/MetodologD196D18F.pdf> [in Ukrainian]
13. *Antykoruptsiina ekspertyza NAZK. Rezultaty roboty u 2021 rotsi [Anti-corruption expertise of the NAZK. Results of work in 2021]*. (2021). Kyiv: Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii. Retrieved from <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/zvit-2021-20.01.2022.pdf> [in Ukrainian]
14. *Instytut zakonodavchyykh idei. Zvit 2021 [The Institute of Legislative Ideas. Report 2021]*. (2022). Kyiv. Retrieved from <https://izi.institute/pro-nas/#reports> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 17.09.2023